

۲۱۱۷۷۴۳

نوبت چهارم

بسم الله الرحمن الرحيم

قشای سران

پژوهشی زبان شناسانه

ام لیلا شفیع رونیزی - زینب روستایی

سرشناسه: شفيعي، رويزي، اميليا. ۱۳۷۴.
عنوان و نام پديدآور: زمري زان شاعري و ژانر شادي در قرآن کريم / اميليا شفيعي، رويزي
زبان: عربي
مشخصات نشر: قم: مرکز مدیریت حوزه‌های علمیه خوارزم، مرکز نشر هاجر، ۱۳۹۸.
مشخصات ظاهری: ۲۱۸ ص؛ ۲۱×۲۸ سانتیمتر.
شابک: 978-600-378-215-0
وضعیت فهرست نویسی: فیا، مسلسل: ۱۴۵
موضوع – قرآن – ادبیات و فلسفه: Qur'an –
موضوع – قرآن – مسائل لغوی: Qur'an – Language, style
موضوع – قرآن – ترجمه: موضوع – قرآن – ترجمه
موضوع – موضوع – شادی – جنبه های قرآنی: Cheerfulness – Quranic teaching
شماره افزودن: موضوع – ریشه ۱۳۵۰
شماره افزوده: حوزه علمیه قم، مرکز مدیریت حوزه های علمیه خوارزم، مرکز نشر هاجر
Hozeh Elmehy Qom: Center management Hozeh Elmehy shir, Centre Publications hajer
زده بندی کنگره: ۱۳۹۸ :ص ۱۶۷:۲ BP۱
زده بندی دیویی: ۲۹۷/۱۵۹
شماره استاندارد: ۵۳۳۹۸۶

دین: مکتبہ اہل سنت و جماعت، لاہور

شادی در قرآن پژوهشی زبان شناسانه

نویسنده: ام‌لیلا شفیعی رونیزی-زینب روستایی

مرکز نشر هاجر - ناشر تخصصی زن و خانواده

تعداد صفحہ و قطع: ۲۲۰ صفحہ رقعی، نوبت چاپ: اول / تابستان ۱۳۹۹

شمارگان: ۵۰۰ نسخه: قیمت: ۳۲۰/۰۰۰ ریال

جایخانه: باقری، شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۳۷۸-۲۱۵-۰

نشانی: قم - بلوار معلم - مجتمع ناشران - واحد ۱۱۴

تلفن: ۰۲۵-۳۱۰۱۵ پیامک: ۱۰۰۰۳۱۰۱۵

hajarpub.ir info@hajarpub.ir

فهرست

مقدمه	۵
فصل اول: بررسی زبان شناختی واژه «فرح»	۱۱
«فرح» در لغت	۱۲
وجوه اشتقاقی و اعرابی ماده «فرح»	۱۸
بررسی زبان شناسی وجوه قرائی ماده «فرح»	۲۹
میدان معنایی «فرح» بر اساس واژگان هم‌نشین و	۳۲

فصل دوم: بررسی زبان شناختی واژگان با معنای پایه‌ای ۸۷

مقدمه	۸۸
واژه «ض ح ک»	۸۸
واژه «ب س م»	۱۲۱
واژه «م ر ح»	۱۲۷
واژه «ب ش ر»	۱۳۳

فصل سوم: بررسی زبان شناختی واژگان با معنای نمایی ۱۵۰

۱۵۱ واژه «ف ک ه»

۱۶۸ واژه «س ر»

۱۷۷ واژه «ن ض ر»

۱۸۷ واژه «ب ط ر»

۱۹۵ واژه «ب ه ج»

۲۰۲ واژه «ح ب ر»

۲۱۰ نتیجه گیری

۲۱۳ فهرست منابع

مقدمه

از آن جا که قرآن برای هدایت بشر نازل شده است، فهم آیاتش از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. از این رو باید مفسر و یا مترجم قرآن با علوم مورد نیاز تفسیر و ترجمه مانند لغت، صرف، نحو و... آشنایی داشته باشد، و علاوه بر آن باید بداند که خداوند حکیم از به کار بردن هریک از الفاظ قرآن منظور خاصی داشته است. از جمله الفاظی که در جهان بینی قرآنی از جایگاه و منزلت خاصی برخوردار است واژه شادی است؛ چرا که یکی از مهم ترین تمایلات انسان، نیاز و میل به شادی در زندگی است و این امر در بسیاری از جنبه های حیاتی انسان نقش مؤثری ایفا می کند، باعث افزایش روح امید و طول عمر در جامعه می گردد و در روابط فردی و اجتماعی افراد تأثیرگذار است و چه بسا ممکن است با از بین رفتن شادی، یأس و ناامیدی به سراغ انسان بیاید و او را به کفر و هلاکت نزدیک نماید. مفهوم شادی ۶۱ بار با ۱۱ واژه و مشتقات اسمی، فعلی و وصفی در قرآن به کار رفته است. این که دیدگاه زبان شناسانه ی قرآن به شادی و واژگان آن چگونه است؟ واژه فرح به عنوان کلیدی ترین واژه دال بر شادی در قرآن کریم براساس روابط همنشینی و تقابل چه معنایی دارد؟ واژگانی که معنای پایه ای شادی

دارند و نیز واژگانی که معنای نسبی شادی دارند براساس روابط همنشینی و تقابل چه میدان معنایی را تشکیل می‌دهند؟ پرسش‌هایی است که این پژوهش به دنبال پاسخ به آنها است.

ضرورت و اهمیت این پژوهش از آن جاست که اولاً شادی به عنوان یکی از نیازهای روحی و عاطفی انسان و از جمله مسائل مهم دینی مطرح شده در علم روان‌شناسی به شمار می‌رود تا آن جا که شادی یک معیار اصلی، برای تشخیص سلامت روان محسوب شده است. ثانیاً مفسر و مترجم قرآن باید با پای‌بندی به قواعد زبان‌شناختی و روش‌شناختی فهم زبان عربی بتواند به فهمی درست از واژگان دست یابد و شادی‌های نکوهیده و ممدوح را در آیات قرآن مشخص نماید و با تفسیر و ترجمه صحیح آیات راه‌های رسیدن به شادی حقیقی را تبیین نماید. هم‌چنین هر مترجم یا مفسری که معنایی خاص از هریک از واژگان شادی برداشت کند باید بتواند بیان کند که چگونه و با استفاده از کدام قواعد لفظی یا عقلی آن معنای به خصوص را برداشت کرده است؛ این دو مسأله علتی برای انتخاب موضوع بوده است.

اهمیت این موضوع موجب شده تا نویسندگان بسیاری دست به قلم ببرند و آثاری را در این زمینه از خود به جای بگذارند. برخی شادی دنیوی و عده‌ای دیگر شادی‌های اخروی را ملاک کار خود قرار داده‌اند و آیات مربوط به آن را استخراج کرده‌اند. برخی نیز از بُعد روان‌شناسی به این موضوع پرداخته و با توجه به آیات قرآن و احادیث معصومین علیهم‌السلام راهکارهایی را برای شاد زیستن ارائه داده‌اند. از جمله آثاری که در این زمینه وجود دارد عبارت‌اند از:

کتاب‌ها: شادی و شادکامی از دیدگاه اسلام، سید مهدی خطیب؛ لذت و شادکامی از دیدگاه اسلام، مهدی عباسی؛ شادی و نشاط از دیدگاه قرآن و حدیث، هادی پرهیزگار؛ الگوی شادی از نگاه قرآن و حدیث، محمد محمدی ری شهری؛ شادمانی از منظر قرآن و حدیث، مهدی مختارزاده نیکجه.

پایان نامه ها: سرور و شادمانی از دیدگاه قرآن و حدیث، گل سیما امامی
العریضی؛ شادی در قرآن و روایات با تأکید بر روش های ایجاد آن، اعظم اکبر
شاهی؛ روانشناسی شادی از منظر قرآن و روایات، محمد قدیری.

مقالات: چیستی و ماهیت شادی در قرآن و روایات و راهکارهایی برای شاد
زیستن، محمد حسین مردانی نوکنده؛ مفهوم شادی و نشاط در قرآن و احادیث،
سیده طیبہ حسینی و طاهره کمالی زاده؛ جایگاه شادی و نشاط در قرآن و
روایات، هادی زینی ملک آباد و نصرت نیل ساز.

تألیفاتی که در این زمینه نگاشته شده، بُعد روان شناسی قضیه را به خوبی تبیین
می کند. اما خلأی که در این پژوهش ها به چشم می خورد، نداشتن نگاه جامع به
این مفهوم در کل آیات قرآن است. در غالب این تحقیقات، تنها به ترجمه ی
آیات بسنده شده است. در این میان، نیاز به پژوهش جامعی که دربردارنده ی
تمام واژگان شادی باشد و همه ی آیات مربوط به این واژگان را بررسی نماید،
احساس می شد.

مزیت این پژوهش بر دیگر تحقیقات این است که اولاً تمام الفاظ شادی به کار
رفته در آیات قرآن «فرح»، «ضحک»، «بسم»، «مرح»، «بطر»، «فکه»، «سر»،
«نضر»، «بشر»، «بهج» و «حبر» در آن جمع شده است و تمامی واژگان چه به
صورت حقیقی و چه به صورت مجازی، با معنای پایه ای و اصلی و یا معنای
نسبی شادی در قرآن کریم بررسی شده است. و ثانیاً با تشکیل حوزه ی معنایی،
ویژگی های مربوط به هر لفظ به وضوح تبیین می گردد. و انواع شادی کاذب و
حقیقی مشخص می گردد.

این پژوهش در ۳ فصل به تبیین هریک از این واژگان می پردازد. از آن جا که
«فرح» از پرکاربردترین واژگان شادی است، لذا در فصلی مستقل به آن پرداخته
شده است. و بقیه واژگان براین اساس که معنای اساسی شادی دارند یا معنای
نسبی، در دو فصل دیگر مورد بحث واقع می شود. هریک از این واژگان در ۴
بخش بررسی می شود. محور بررسی در معنای لغوی واژگان شادی، پیگیری آن

در لغت‌نامه‌های زبان عربی است که از قدیمی‌ترین کتاب که متعلق به خلیل بن احمد فراهیدی است، شروع می‌شود و تا قاموس‌های قرآن در عصر حاضر ادامه می‌یابد. زیرا در معاجم لغوی تمام همت لغت‌نویسان بر این بوده است که رابطه بین زبان عرب و معنای واژگان را در محیط‌های گوناگون مورد بررسی قرار دهند.

بعد از تبیین معنای واژگان شادی باید دید که کاربرد این واژگان در آیات قرآن با چه مشتقاتی است و چه نقشی را پذیرفته‌اند؛ علاوه بر آن می‌بایست اگر اختلاف قرائتی در کتاب‌های قرائت آمده باشد، بیان شود تا هرگونه ابهام در مورد نقش و قرائت کلمات برطرف و زمینه برای ورود به حوزه معنایی فراهم گردد. لذا با تقسیم‌بندی وجوه اشتقاقی براساس وجه اسمی و فعلی به ذکر آیات در هر قسمت پرداخته می‌شود و در ذیل هر آیه، مباحث نحوی و نقش کلمات ذکر می‌شود؛ اما از آن‌جا که پرداختن به ذکر اعراب همه کلمات در یک آیه، بحث را به درازا می‌کشاند و ضروری به نظر نمی‌رسد، در بیان وجوه اعرابی، تنها به قسمتی از آیه پرداخته می‌شود که با بحث مورد نظر مرتبط باشد و چه بسا در موارد بسیاری به دلیل وضوح اعراب آیه، نیازی به بیان اعراب نباشد. هم‌چنین در این بخش به ترجمه‌ی قسمت ذکر شده از آیه پرداخته می‌شود و برای معانی آیات از ترجمه‌ی قرآن آقای فولادوند استفاده شده است.

در مبحث بعدی چنانچه اختلاف قرائتی برای هریک از این واژگان در آیات قرآن ذکر شده باشد، مورد بررسی قرار می‌گیرد. شایان ذکر است که در این بخش، به بیان نکات بلاغی مرتبط اشاره شده است. و در بخش آخر با در نظر گرفتن واژگان همنشین و مقابل هریک از واژگان شادی، نوع شادی با توجه به فضا و سیاق آیات مشخص می‌گردد.

از آن‌جا که هریک از الفاظ ذکر شده، ممکن است معانی مختلفی در آیات قرآن داشته باشند، در بخش وجوه اعرابی و میدان معنایی، تنها آن اسم‌ها و فعل‌هایی بررسی می‌شود که از آن معنای شادی دریافت شود. و لذا مشتقات

دیگر به دلیل این که با بحث مورد نظراتباطی ندارد، کنار گذاشته می شود. لازم به ذکر است که در بررسی میدان معنایی در اکثر موارد برای تعیین همنشین ها و مقابل ها، از عین عبارت و الفاظ قرآن استفاده شده است؛ زیرا در برخی موارد، شادی به چیزهایی تعلق گرفته که نمی توان برای آن مصدري در نظر گرفت. مانند همنشینی «الذین من دونه» با «یستبشرون». تنها در دو مورد به دلیل یکی بودن ماده همنشین در چندین آیه، مصدر ذکر شده است. و از آن جا که تعداد واژگان مقابل اندک بود و جایی برای در نظر گرفتن بخشی مستقل نداشت، و هم چنین مقابل های این واژگان در چند مورد، همنشین هم محسوب می شد، به ناچار در صورت داشتن واژه مقابل، در ذیل همان همنشین بحث می شود. لازم است از مسؤولان محترم انتشارات هاجر که زمینه انتشار این اثر را فراهم ساختند کمال تشکر را داشته باشم. امیدوارم با عنایت خداوند متعال، این اثر در زمینه نشر معارف قرآنی مؤثر واقع شود.

